

Adres:
Berlin-Cherlottenburg 2, Postfach Nr. 16
Tek nushası 20 Pl.

İnsanlara hürriyet!

İSTİKLÂL

Baş muharriri: M. E. Resul-zade

„L'indépendance“

Organe
de défense nationale
d'Azerbaïdjan

Milletlere istiklâl

Yıl 2 — 10 günde bir çıkar — Millî Azerbaycan istiklâl davasını terviç eder siyasi gazete — Abone: Yılı 2, 6 ayı 1 dolar — No. 34

Uzak Şark'ta

Günün hadiseleri arasında hiç şüphesiz en mühimmi Uzak Şark'taki vaz'iyettir.

Ne Almanya'daki hadiseler, ne Cenevre'deki müzakereler, ne dörtlük hakkındaki tasarruflar, ne de Vişington'daki ziyaretler — bunların hiç biri — Japonya'nın Uzak Şark'taki faaliyetini kölgede bırakamaz.

Japonya'nın Çin'e karşı yürüttüğü askeri icraatın muvaffakiyeti malumdur. Bu icraat şimdi Şimalde doğru dönmektedir. Mançuko hükümetle Sovyetler arasında Şarkî-Çin demir yolu üzerine çıkan ihtilaf, bu „dönüş“ün mânalı bir inkisâdır.

Moskva'yı Uzak Şark'taki Japon yürüyüşü epeyi düşündürüyor. 1 Mayıs bayramını Moskva, askeri kuvvet beceriği için bir gösteriş fırsatı olarak kullandığına rağmen, harpten korktuğunu kimseden örtmemiştir. İliklerine kadar emperyalist ve her dakikası komşuları üzerine atılmağa hazır bulunan bu kuvvetin, batı devletlerle barış-görüş siyaseti yürüttüğü, ancak Uzak Şark'tan sezdiği korku ile izah olunur.

Londra'da çıkan „Observer“ gazetesinin verdiği habere göre, Moskva Uzak Şark'taki rus sahillerle Vladivostok limanını mukadderatı üzerine tutuyor. Bu yerlerin her zaman su halde Japonya elinde bulunan Mançurya tarafından tutulmak korkusu vardır. Cehol'un Japonlar eline geçtiğinden sonra, İngiliz gazetesine göre, bu korku daha çok kuvvetlenmiştir; çünkü bu suretle Japonya kuvvetleri Sovyet hududuna yaklaşmıştır.

Mançuko hükümetinin, Sovyetler tarafından Mançurya hududu tışına götürdükleri vapourların geri verilmesi hususunda kullandığı dil, Moskva'daki bu zafin Tokyo'ca belli olduğunu gösterir. Daha dün doğmuş bulunan Mançuko hükümeti, değil ki Moskva'ya karşı korkutucu bir tavır almış, hatıradaki yazışmadan görüldüğü üzere, Mançuko siyasetleri esasen Rusların Şarkî-Çin demir yolu üzerindeki mülkiyet hakkını bile danyırlarmış. Bolşeviklerin vaktile bütün cihana ilan ettikleri prensipe dayanarak, Mançurya hükümeti, Sovyetlerin Şarkî-Çin demir yolu üzerindeki yelikli davasında haklı olmadıklarını bildiriyor. Ona göre, Sovyet hükümeti, bahsi geçen yolun yeşeyi değildir ve Çin ile Sovyetlerin bu yol üzerindeki hak ve hukuklarını tevbis eden Mukden mukavelesinin Mançurya hükümeti için hiç bir hükmü olamaz.

Vaktile Mançurya idaresinin elinde bulunduran Çin ceneralı Çan-Zolin, dahi Sovyetlerin bu yol üzerindeki yelikli haklarını danmak istemişti; o zaman Sovyetler bu cesarete karşı harp açarak, Japonya'nın ihtiyar ettiği, bitarâfık sayesinde Çinlileri yenmiş ve rus çarlığından kalan irsi, bu yenilmiş tarafa kabul ettirmişlerdir.

Fakat şimdi ise iş temâmile başkadır. Mançuko hükümetinin ağzı konuşan, Japonya'nın kendisidir. Harbin'den gönderilen notaların Tokyo'da hazırlandığını bilmeyen yoktur. İlav olarak Mosk-

Yeni muhacir seli

Muhacirler arasında 1.000-den çok asker vardır

Astara muhabirimiz yazıyor:
Azerbaycan'dan İran'a binlerce muhacir gelmeye başlamıştır. Muhacirler aileleriyle, çocuklarıyla aç ve muhtaç bir halde olarak geliyorlar. İran memurlarının gelen muhacirlerle muamelesi fevkalade iyi ve insandır. Muhacirler hükümetin emriyle yerleştirilmektedir.

Nisan ayının başlarında Bileşuvar ve Astara'ya (İran ve Azerbaycan hudut şehirleri) kıllı miktarda muhacir kaflası gelmiştir.

Bileşuvar'a gelenler içinde binden ziyade, Astara'ya gelenler arasında ise 80 asker vardır.

Askerler silahlarını İran hudut memurlarına teslim ederek, Tahrân'ın emriyle yerleştirilmişlerdir.

İran hükümeti bunlara ekin yerleri verilmiş için emirler vermiştir.

Askerlerin İran'a kaçması burada büyük terör icra etmiştir.

Herkes Sovyet hükümetinin son günle-

ri ni yaşamakta olduğundan bahsetmektedir. Gelen muhacirler arasında külli miktarda ranlılar dahi vardır.

Onlar da yeni gelenlerin anlattıklarının teyit ediyorlar. Herkes bir ağızdan Rusya'da ahâlinin insan eti yemekte olduğunu söylemektedir.

Yaşamak imkânsız bir hale gelmiştir. Komünistler, bir taraftan bu açık, öbür taraftan Sovyet hükümetinin haricte maruz kaldığı müskülât ve Uzak Şark'ta yaklaşmakta olan harp tehlikesi karşısında bunları temâmile itirmişlerdir. Ahali, nazır bulunduca açlığa ve terora rağmen, en yakın zamanda Sovyet hükümetinin çökeceğine ve Azerbaycan'ın yeniden hürriyet ve istiklâline kavuşacağına kuvvete iman etmektedir.

İran'in hükümet mahafilinde olan mev-suk mâlîmât dahi bu merkezdedir.

İran'da Rusya'ya karşı hareket günden güne kuvvet kespüyor. İran'ın her tarafından Sovyet ticaret memurları akin-akin Rusya'ya dönüyorlar.

Nahçevan'da „temizlik“

20 Nisan 1933 tarihli „Basler Nachrichten“ gazetesinin (Basel'de almanca olarak intişar eden İsviçre'nin büyük gazetelerinden biridir) yukarıki başlık altında Leningrat Ag. nam muhabirinden aldığımız bir telâfiyi aynen aşağıya derç ediyoruz:

„Nahçevan muntakasının bütün sovhöz ve kooperatifi Sovyet aleyhdarı unsurlar ile dolu olduğundan Azerbaycan komünist fırkası merkezi komitesinin kararile su mntakaya gönderilmiş olan murakaba komisyonu Nahçevan'daki fırka teşkilâtını temizlemek için şiddetli tedbirler itihaz etmiştir.

va, bu defa açılacak savaşta kendisinin yenileceğine şüphe etmiyor. Biliyor, ki bu yenilmek ona pek pahalya oturur ve sade Mançurya demir yolu üzerindeki sözde yelikli hakkını değil, başta Vladivostok limanı olmak üzere, Uzak Şark'taki bütün sahilleri dahi elinden geçecektir. Bu kadar da değildir. Bolşevik rejiminin geçirdiği buhran oldukça geniş ve derindir: memleket umumi kaht ve açlık korkusu altındadır. Harici bir kuvvete çıkacak herhangi bir tokuşma, içerideki gizli muhalefet güçlerinin bir volkan gibi patlayacağına sebep olacaktır.

Sovyetlerin bu zarfın artık bilmeyen yoktur. Daha dün Almanya hadiselerinin tesirile Sovyetlerle yaklaşmayı bir değer olarak sayan Fransa da bile bugün Sovyetlerin bu hususiyeti üzerinde bilhassa duruluyor.

„Tan'ın hariciye nezareti fikirlerine tercüman olan süttununda Sovyetlerdeki buhrandan şiddetli ve menfi bir eda ile bahseden pek mühim bir yazı çıkmıştır. Ve aynı zamanda hariciye nezareti büncesinin müzakeresi dolayisile Fransa senatosunda söylenen nutuklarda Sovyet aleyhdarı nâtkırların pek kuvvetli ve şiddetli sözleri yer bulmuştur. Bu nâtkırlar Sovyet rejiminin düşmeğe mahkûm bir idare olduğunu kat'iyetle söylemiş; bir kaç yüz terroristin milletlere ve milyonlara daima hâkim olacıklarına imkân yoktur, diye Sovyet diktatörlüğüne mütefek diye bel bağlayanları acı tenkîtlerle hırpalmışlardır.

Günümüzün, icraata hazır askeri en büyük kuvveti, yani Japonya ile karşılaşıca kızıl Rusya, bu gün kızıl ordu kuvvetile tuğu ru esirliğine mahkûm milletlerin dahi haman kendi aleyhi-

Komisyon, ihtilâs ve hırsızlık suçlu bulunan bütün memurları derhal müddet umumiile teslim etmiştir.“

Muhabir, telâfiyatın sonunda Nahçevan fırka teşkilâtlarında vuku bulan hadiselerle Sovyet İttihadı'nın diğer mntakalarında dahi tesadüf olduğunu zikrederek hürsüzlik, ihtilâs, fırkânın umumi hattını bozma, Sovyet aleyhdarı unsurların sosyalize edilmis olan emlakî tahrip emelleri v. s. v. s. yüzünden Sovyet iktisadiyatının bozulduğuna ilave ettikten sonra, bütün bu sebeplerden dolayı fırkadan bir çok maruf komünistlerin çıkarıldığını dahi kaydetmektedir.

ne ayıklanacaklarını bilir. Krem-lin sarayında oturan bugünkü tiranlar, buraya ihtilâl hadiselerinin Japonya'nın çar sistemi üzerindeki galebesile bir basamağa basarak çıkmışlardır. Hâdiseler bu basamağı başı aşağı devirmek üzere açılıyor.

Cihani ateşe vermek azminden bir an geri durmayan ve pasifizmi prensip olarak reteden Moskvalı tiranların bugünkü sülhçüklükleri, elbette ki, bu vaz'iyetlerini andıklarıdır. Stalin ve yârani, vaz'iyet müsait olmadıkca, ne pahasına olursa olsun, harba girmek istemezler. Bu muhakkaktır. Onların Şarkî-Çin demir yolu için silaha sarılacaklarını düşünmek dahi boştur. Moskva'nın canını titreten şey, şimdi bu demir yolu mes'alesi değil, Japonya'nın daha geniş talepleri ve planlarıdır. Ya Japonya bununla kalmaz, rus sahilleri ve Vladivostok'u dahi tutarak fazla ilerlemek isterse?!

İşte Moskva'yi şu sırada şüphesiz, en ziyade düşündürülen mes'ele bu mes'eledir.

Japonya'nın planı nedir? Bugünün taktiki, onunca neyi icap ettiriyor? Sade şu mahut demir yolu mes'alesini likvide etmekmi? Yoksa daha ziyade ilerlemekmi?

İşte bir mes'ele, ki „Tan'ın bir yazısında göre, Japonya ile Sovyetler arasında çıkacak kanlı müsademeyin olmuş bir iş haline geliş gelmeyeceği ile sıkı-sıkıya bağli!

Her halde cihan efkârı umumiyesini candan alakadar eden büyük mes'eler arasında Uzak Şark hadiseleri, aldıkları şekil itibarile, daha ziyade heyecanlı, daha ziyade meraklıdır. Burada hava oldukça elektrikli ve atmosfer patlamaya son derece müsaittir...
M. E. Resul-zade

Sovyetler'de vaz'iyet

Komünist fırkasında yeni temizlik

Sovyet telgraf ajansı „Tas“ın resmi tebliğine göre, Moskva, komünist fırkasında yeniden fevkalade temizlik ircasına karar vermiş ve bu iş için, Kaganoviç, Kirov, Yaroslavski, Kiryatof, Dejoj, Stafos, Piyatnitski, v. s.-den mürekkep merkezi bir temizlik heyeti seçmiştir.

Bu fevkalade ve esaslı temizlik, Sovyetleri idare eden komünist fırkasının inhiyal etmekle olduğuna, merkez aleyhine olan muhalefetin şiddetlendiğine delalet etmektedir.

Resmî tebliğde denildiğine göre, „iki bu-cuk yıl evvel komünist fırkasında 1.400.000'ü aşan varken, şimdi 3.200.000'ü aşar vardır. Bunun iki milyonu asıl âza, 1.200.000-i ise namzetlerdir.“

Fakat tebliğde deniyor ki: — „... Bununla beraber âza kabul edildiği zaman fırkaya yabancı unsurlar dahi sokulmuş, bu unsurlar sözde fırkaya dahil kalacaklarına yemin ettikleri halde, hakikatte ise fırkânın siyasetini bozmağa çalışmışlardır.

Diğer taraftan marksist-leninist terbiyesinin iyi yürütülmemesi neticesinde, Sovyet rejimini müdafaya hazır bir çok „namuslu“ adamlar vardır, ki siyasi terbiyeleri noksan ve fırka disiplininden habersiz olduklarından, program bilmediklerinden, arzu edildiği gibi çalışmıyorlar.

İşte bu iki başlıca kategoriyey ayırdıkları unsurları fırkadan atmak ve „komünist fırkasında demir bu disiplin vüdeye getirmek maksadile“ esaslı temizliğe lüzum görülmüştür.

Tebliğde, fırkadan atılacak olanların kimler olacağı izah edilmiştir.

1 — „Sühten yabancı ve düşman unsur olup böyle ile fırkaya girmiş olanlar ve fırkayı dağıtmak isteyenler.“

2 — İki yüzürlü. Asıl maksatlarını gizledip te yalan yeminlerle fırkayı aldatanlar, Bunlar da fırka siyasetini bozmağa isteniyorlar.

3 — Fırkânın ve hükümetin disiplinlerini açık veyahut gizli suretle bozanlar, hükümetin ve fırkânın kararlarına „real de-ğil“, „tatbiki gayri kabildir“, diye komünist fırkasının icraatını şüphe altına alanlar.

4 — İstihaleye uğramış olanlar. Bunlar burjuva unsurlarla kaynaşmış ve onlarla mücadeleyi lüzumsuz addedenlerdir. Sınıf düşmanlarile, kolçomaklar ile sosyalizm emlakını yağma edenlerle mücadele etmeyen bu unsurlar da atılacaktır.

5 — Karyeristler ve bürokratlasmış komünistler. Bunlar komünist fırkasının ve Sovyet hükümetinin kendilerine temin ettiği memuriyeti şahsi menfaatleri için istifade edenler, fırkadan, halktan, amele şunundan uzaklaşmış olanlardır.

6 — Ahlakten bozulmuş ve düşmüş olanlar. Kendi hareketleriyle fırkânın bayrağını ve adını lekeliyenler.

Resmî tebliğden anlaşıldığı gibi, fırkadan atılacaklar bu altı zümreye dahildir. Hüner bunları bulup çıkarmakta değil, tasnif etmektedir.

Asıl âzâlıkten atılan komünistlerin „sarıklarından“ bânzılın namzetlice, namzetlice de atılanların ise kısmen ishah hak edebilecekleri ümit olanlar, „hüsnü tevaccüh besleyenler“ sırasına, yerde kalani ise kapı dışarı edilecektir. Temizlik bir Haziran adaya başlayacak ve İkinci Teşrinin sonuna kadar devam edecektir. İlk sırada Moskva, Petrograd, Ural, Don havzası, Odessa, Kiev, Şarkî Sibirya, Uzak Şark'taki vilyet ve Belorusya temizliğe tabi tutulacaktır.

İsviçre'de intişar eden „Basler Nachrichten“ gazetesinin 27 Nisan tarihli Moskva'dan verdiği mâlûmâta göre, merkezi Asya komünist fırkasının temizlenmesine şuru edilmiştir. Bu hususta gazete aynen dahi şunları yazmaktadır:

— „Türkmenistan'ın mütedâit mntakalarında bir çok mes'ul fırka âzâsı dışarı atılmıştır. Çıkarılanlar, milliyetçilik ve Sovyet aleyhdarlığı ile itham ediyorlar. Keza resmen bildirildiğine göre, bu çıkarılanlar 1932 senesi pamuk planının ircasına mani olarak planı „suyla salmışlardır“. Merkezi Asya komünist fırkası ircaatının tebliğatına göre, mahalli milliyetçi ve münevver zümreler (aynen: nationale intelligentsia) merkezi Asya'da vüdeye getirilmiş olan muhtar Sovyet cumhuriyetlerindeki (Türkmenistan, Özbekistan v. s.) sosyalist-iktisadi kuruluşu karşı mücadele yürütmektedirler.

Firdevsi

Iran, çok haklı ve yerinde olarak seviyor.

Milli bir bayram yapıyor. Tam bin yıl bundan evvel 933nci yılda, Farsın Homeri, büyük Firdevsi anadan olmuştur.

Firdevsi kimdir? Hemen herkes Firdevsi dediğimiz zaman, «Şahname»yi hatırlayacaktır. Evet, Firdevsi, «Şahname» demektir.

Farsın «İlyada»sı olan «Şahname», Firdevsi'nin, kendisi gibi ölmeyen bir şahsiyet yapılmıştır.

Millîyetlerin diriliğine, efsanelere, masallara, mükâbale ve destanlere mevzu teşkil eden geçmişlerin şanlı hatıraları uyandırdı, birleştirici, kuratıcı pek büyük bir kuvvettir.

Esarete ve istilaya mahkûm olmuş bütün millîyetler, millî birliklerini bu yol ile buldular ve millî varlıklarını korumak için bu yola müracaat ettiler.

On dokuzuncu asırdan Almanya'da millî hareket başlarken, Almanlar mektûbelerini efsanevi destanların ihtiva ettiği millî mahallatı etrafında kurdular.

O zaman, Almanya'da iki cereyan vardı; biri Fransa inkılabından ilham alıyordu, diğeri ise, millî uyandıran baş kaynağı olmak üzere, tarihin on uzak ve karanlıklar devlelerinde içtimai yaşayışı ve millî müesseseleri aramakla uğraşıyordu. İşte alman millîyetinin millî benliğini bulan, «Nibelungen» destanının muhayyel kahramanların mezarlarından çıkıp birer içtimai timsal yapmaya muvafak olan Lachmann ve Grimm kardeşler gibi araştırmacı oldu.

Fin, Eston ve Çehler de bu yol ile giderler, meydana, «Kalevala», «Kalevi poeg», «Slavi decera» gibi millî «İlyada»lar getirdiler.

Home'nin «İlyada»sı Yunan parlak ve azemelli geçmişini yaşattığı gibi, bu eserler de o millîyetlerin geçmişini diriltti. «Şahname» de öyle bir eserdir.

Farsların sukut devrinde yazılmış olan «Şahname», yalnız şak farsice olması itibarıyla değil, Farsın millî azemettini canlandıranca itibarıyla da mühimdir. Çünkü Farsın efsanevi ve muhayyel kahramanların mezarlarından çıkardığı içtimai teşkil, izlediği dilek, Fars millîyetçiliği itibarıyla de Farslar için kymetlidir.

Doğrudur, Firdevsi bizzat halkiyatla uğraşmış, Fars halkının millî masalları toplamakla meşgul olmamıştır. Bu iş bu gün bile İran için imkânsız bir iştir. En salahiyyetli müstefriklerin iddeasına göre, Farsın eski adat ve an'anelerini, hikaye ve

Azerbaycan petrol komitesi olan «Azernef» in 1927 nesrettiği «Azernef 1920—1927 senelerinde» raporuna göre, yalnız 1926 senesinde, yani Azerbaycan 7.310.244 manat bütçeye malik olduğu yıl, Azneft haricet 150.000.000 manatlık petrol mahsulatı satmış, bundan ancak 25.000.000 rublelik makine v. s. teknik alatı almış, dahili pazarı petrol ve mahsulatından 100.000.000 manat elde etmiştir. Bunlardan başka aynı yılda yalnız Moskva'ya, dahili istikrazca istirak veyahut vergi suretiyle 80.000.000 ruble vermiştir.

1926'de ise, petrol istisnalı 5.218.000 ton idi. 1931'de 14.000.000 ton olan petrol, 1932'de 15.800.000 ton tasavvur olunmuş, bu yıl ise Fereç-zad'ın raporuna göre 14.400.000 ton olacaktı.

1926'ye nisbeten istisnalı bere üç yükselmiştir, Azerbaycan'ın bu mühim millî servetinin temin edileceği gelir ise, ancak 1.658.000 manattır, o da pamukla beraber...

Bu rakamlar Azerbaycan'ın iktisadında ne elim vaziyette bulunduğunu, Moskva tarafından ne vahsetle istismar edilmektedir olduğunu gösteren kanlı rakamlardır.

Azerbaycan'ın bütün iktisadiyatı sosyalize ve monopolize edilmeden istislanı dahi evvel, sanayi, ziraiyat, ticaret devlet elinde değil, hususi sahiplerinin elinde iken, ihracatımız 310.000.000 manat (altın ruble) miktarında olup, ithalat ancak 90.000.000 manat kadardı.

Harbi umumî yıllarında bile Azerbaycan'ın hazineye verdiği vergi, 162.000.000 altın rublesi gibi bir rakamla ifade olunuyordu.

Üç buçuk milyon Azerbaycan için, bu gelir az sayı demek değildir. Bu her cihetten Azerbaycan'ın inkısaflı kâfi idi. Sosyalizasyon sonra, bütün dahili ve harici, hususi malikler koğulu, her şey devletin eline alınca, devlet bütçesinin de kat-kat artması icap ederdi.

Petrol istisnalı 2.000.000 tondan 15.000.000 tona yükseldikten sonra bütçemizin milyartan hiç te aşmamasını beklemek çok tabii bir şeydi.

Hele 1933'de bir tek sanayimizin istisnalı kudreti 1.351.194.900 manat olduktan sonra buna daha çok beklemek icap ederdi.

Fakat bu gibi «tabii şeyler» rus istila-

masallarını yunaniler çoktan toplamışlardır. Hirsinyanların züburu üzerine İran'ın ilicesi eden bitperest Yunan alimlerin bu eserlerini yenna İran'a getirdikleri muhakkaktır. Hatta Bartold gibi maruf iraniyâtçı, «Şahname»ye mevzu teşkil eden hikâyelerin İran'la hiç bir münasebeti olmadığını, Farsların bu kit'aya gelişinden daha evvel Şarklı İran'da cereyan etmiş hadiselerin irnikâsi olduğunu, Farsların sonradan bunu be-nimzediklerini isbat etmektedir.

Masal ve destanlardaki kahramanların hakiki şahsiyet olması başka şart değildir. Biz «Şahname» kahramanı Sistanlı Zal-Öğür Rüstem'in hakiki şahsiyet olduğunu inkâr eden, «Şahname» delillerine malik olduğumuz gibi, Turan hakımı Efrasiyab'ın da bir fert-shahsiyet olmadığını biliyoruz. Bunlar iki dünyayı, iki harsı, iki millîyet temsil eden timsal mevcudiyetlerdir, gayri şahsi kahramanlardır.

Dünyanın en büyük destanları gibi, «Şahname» de gayri şahsi ve timsal kahramanlara malik olduğu içindir ki, alemşumul ve ebedî ola bilmıştır.

«Şahname», Farsların millî vicdanına hitap eden bir eserdir. Farslar için bir ilham kaynağıdır. Ve bu ilham kaynağını teşkil eden şu eserdeki gayri se'ni, efsanevi ve muhayyel kahramanları değil, o muhayyel kahramanların şahsında canlandırılmış millî azemettir. İranlı kahramanlar Farsın şan ve şeref timsal oldukları gibi, Turanlı kahramanlar da Türkün büyüklüğünü ve kudretini temsil eder.

Ve ne derlerse desinler, «Şahname»deki Türk hakikaten büyüktür. Türk cesur ve kahramandır. Türk yiğitleri, gerek kol kuvvetiyle, gerekse ahlak ve seciye kuvvetiyle, Fars pehivanlarını üstündür.

Türk batılarına kimse karşı gelemiyor. İran'ın yegane ümidi Rüstem'dir, ki o da maşup olduğu Turan yiğitinin elinden canını ancak yalan ve hiyle ile kurtara, biliyoruz.

Türk merttir. Yalan ve hiyleyi sevmeyiz. İntirik yapan menfi tipler her iki tarafta vardır. Fakat Efrasiyab sarayında, «Sevdabe» gibi şehvet esiri bir fesatçı balamamızız. Burada pâk ve masum Fereziz vardır.

Türk güzeldir. Firdevsi Türk güzeli medhede bilemek için bütün dehasını seferberliğe alıyor. Türk güzeli için en maruf pehivanlar birbirine giriyorlar.

Türk o kadar güzeldir, ki Azeri ilahesi (Bütü Azeri) kadar güzel bir evlat doğuruyor.

«Şahname» Firdevsi'nin bir şah eseridir. Bu makla beraber, bir Türk eserdir de. Onu Türk emperatoru Sultan Mahmut Gaznevi yazdırmıştır. Firdevsi Türk sarayında, Türkün maddî ve mânevî yardımıyla Türk silâle kabilî talif olamaz. Bir defa Rusya Azerbaycan'ı istismar etmek için istilâsını yapmıştır.

Azerbaycan'ın bitmez-tükenmez millî servetini, akar karanı ununmuş çekip götürmek içindir, ki Rusya tarafına kana ve ateşe vererek güzellik yurdumuzu işgal etti.

Bu istilâ ve işgal devam ettikçe, Azerbaycan'ın bir müstemleki gibi soyulup sözana dönmeye, sağmal inek gibi sağılıp gitmesi de devam edecektir.

Azerbaycan istediği gibi, millî imkânlarına mütenasip, millî ihtiyacına uygun bir bütçeye malik ola bilmeyebilir, her şeyden evvel rus boyunduruğundan ve rus esaretinden kurtulup tam münâsile hem iktisaden, hem de siyaseten müstakil bir devlet olmalıdır.

Her şeyin, normal inkışaf ve terakkininin, hür ve serbest nefes almam refah ve saadete ermenin temel taşı budur.

Nadir İbrahimovi diyor, ki: «Devlet bütçesinin 23.794.000 manatlık iktisadiyatına; marifî, can sağlığı, beden terbiyesi, içtimai teminat v. s. de dahil olmak üzere, 39.976.000 manatı medeni kuruluşa isharine verilecektir. Ne çıkar, ki?

Biz Azerbaycan'da maraif siyasetinin mahiyetini, kemiyet ve keyfiyetini, bilmez değiliz.

Maraif sarf edilen Azeri parasile Azeri Türkinin millî vahdet ve millî varlığı parçalanmaktadır. O para ile Azerbaycan on yedi dilin bir ökle haline getirilmektedir.

Yüksek mekteplerden çıkacak 1.119 talebenin 20%'i bile Türk değildir. Amele fakültelerini ikmal edecek 1.919 talebenin içinde kaç Türk buluncacızın şimdiden tahmin etmek bile zor değildir. Hele fabrika mekteplerini bitirecek 4.983 amele çocuğunu hemen ekseriyetle rus olacağını kimse şüphe edemez. Bütün Azerbaycan mekteplerinde 442.244 çocuk okuyacaksa, bir tek Bakü mekteplerinde Türk olmalarının nisbeti yüzde 75'ten fazla. Bakü ise etrafı ile, kasabası beraber, Azerbaycan ahalisinin, bugünkü vaziyette üçte birini teşkil eder. Diğer kazaların vaziyeti de Bakü'den farklı değildir. Koca, 75.000 nüfuslu Lenkeran kazası millî vâcattan koparılmış, yeni yurdulmuş Talş dilinde tahsil görüyor, resmî dili ermenice olan Kara-

Amerikan ve Fransız ticaret müesseseleri Sovyetleri terkediyorlar

«Hannoverscher Anzeiger» gazetesinin (8. Nisan 1933) verdiği mevzuat malûmatına göre, Rusya'da çalışan Amerika sanayi müesseseleri, Sovyetlerle aktiftikleri mukavelelerini yeniden temdit edilmeyeceğini Moskva hükûmetine bildirmişlerdir. Gazetelerin rivayetince Amerikan firmalarının rus kararının sebebi, her şeyden evvel, Moskva'da ahiren Vikers kompanisine mensup İngiliz mühendisleri hakkında icra olunan komedilerdir. Bundan başka Amerika mühendisleri, mütemadiyen G.P.U. ajanları tarafından gayri kabili tahammül bir surette tarassut altına alınarak, «terrorizme benzer müskül bir vaziyet» içerisinde yaşadıklarından şiddetli surette şikâyet ediyorlar. Amerikalıların anlatıklarına göre İngiliz tebaalarinin tevkifinden sonra, G.P.U., Amerikalıları daha da şiddetli bir murakaba altında bulundurmaya başlamıştır.

«Neues Wiener Journal» gazetesinin 20. Nisan tarihli malûmatına göre, Sovyetlerde çalışan Fransız mühendisleri keza Rusya'ya terk ederek vatanlarına dönmektedirler. Gazete diyor, ki G.P.U., Sovyetlerde yaşayan harici devlet tebaalarını son zamanlar şiddetli surette kontrol rejimi altına tutmaktadır. İktisadi ve mali vaziyet gitlikçe vehamet kesbettilerinden, Sovyet müesseseleri harici firmalar ile aktiftikleri mukavelelerin ahkâmına riayet etmekte acizdirler. Bu sebeplerdir ki, Sovyet ticaret müesseseleri son zamanlarda bin türlü behaneler ve vesileler arayıp bularak, ecebî firmalarla yaptıkları mukaveleleri feshetmeye şâyediyorlar. Misal olarak, gazete ilave ediyor ki, İngiliz ve Amerikalı firmaların müteakip, Sovyetler Şikâri de aynı oyunları Peçiney nam marul bir Fransız alüminyum firmasının başına açmışlardır.

Gazetinin malûmatına göre, Sovyet hükûmetine eskiden beri müsbet mukavelelere bağlı bulunan bu firma, senelerden beri

çin yazmıştır. Demek olur, ki Türk olmayan Firdevsi ve onun eseri de olmuştur.

Farsların altın edebî devri ve millî uyanışları hep Türk saraylarında doğmuştur. Ömer Hayyam, Nizami, Rudeki, Enveri, Fârihi, Celâleddin Rumi ve diğerleri hep Selçuk sarayında ve onların maddî yardımlarıyla yazmış oldukları gibi, Firdevsi de Gaznevi sarayında yazdı, yetişti.

Farslar millî uyanışlarını Türklere medyunundurlar. V. Nuh-Oğlu

Sovyet alüminyum sanayinin ihramında büyük hizmetler göstermesine rağmen, Moskva tarafından kendisine karşı deruhte edilen teahhütlerin bilhassa son zamanlarda koroket suretinde ifa edilmediğinden Rusya'da çalışan mühendislerinin hepsini hemen geri çağırması ve münasebatını teccidi için Sovyet hükûmetinin kendi imzâsile aktettiği mukavelelere riayet etmesini şart koşturmuştur.

Muallimlerin şikâyeti

«Bakinski Raboçi» gazetesinde (Nr. 28) 8 kaza muallimi imzâsile aşağıki mektup yazılmıştır:

«Şimdi dört aydan çoktur ki, kazamızdaki muallimler maas almıyorlar. Maliye şubesi müdürü her gün söz veriyorsa da, meydana bir türlü para yok. Kazadaki muallimlerin halini kimse düşünmüyor. Bize maastan başka ezrak ve sanayi mamûlatı (şeker, elbise v. s.) dahi vermiyorlar.»

«Bakinski Raboçi» (Nr. 37) bu hususta aynen sunları yazmaktadır:

«Muallimlere mahsus lokanta mevcut değildir. Aztor'ın (Azerbaycan ticaret ve kâletinin) muallimlere mahsus kooperatifi, vazifesini ifaden acizdir. Maraif komiserliğine Azerbaycan nesriyat idaresi, mekteplere ve muallimlere lâzım nesriyat ve edebiyat göndermiyor. Muallimlerin menzil ve meskenleri son derece berbat ve gayri shih bir hal arz ediyor. Muallimlere mahsus istirahat evleri (klup, kiraathanes, kütüphane v. s.) mevcut olmadığı gibi, muallimler seyfiye yüzü de görmüyorlar. Muallimler mekteplerinin kararlık koridorlarında ve rütübet dolu bodrumlarında yaşıyorlar. Muallimler, Azerbaycan'ın her yerinde olduğu gibi, Bakü'de de böyledir. Muallimlere mahsus kooperatif, lokanta, istirahat evi ve seyfiye ihssarı emrolunmuş ve mekteplerin kitapca temini kararlaştırılmış iken, kimse buna amel etmemiştir.»

Gazete, bütün bunlardan mes'ul olan Smorgonski, Tereçenko, Şahbazov ve Bikof'un nazari dikkatleri celbedilmiş olduğunu, aksi takdirde vazifelerinden azil ve mes'uliyete celbedileceklerini yazmaktadır. Fakat bu kaçınıcı defadır?

İne, oradan da Erivan'a bir kaç koldan sür'atle şose yolları inşa ediliyor.

Şimali Kafkasya ile cenubi Kafkasya bu güne kadar Azerbaycan'ın farklı münasebatıdır. Şarkı Avrupa'dan gelen demir yolları Bakü'den geçerek Gence, Tiflis ve Batum'a, Kars ve Erivan'a, Tebriz'e gider. Simdi Sovyet hükûmeti, askeri bir mülahaza ile, Azerbaycan ve Dağıstan yollarını ihmal ederek, Terek-Kale'den (Vladikafkas) Tiflis'e Kafkasya dağları üzerinden aşırma elektrik demir yolu çekiyor. Bütün bunlar yapıldıktan Bakü-Culfa demir yolu mahsus ihmal ediliyor. İhmal ediliyor, çünkü yalnız Erivan-Tiflis tariki, uzak ve dolambaç bir yolla ana vatanı merbut olan Nahçevan'ın Bakü ile birleşmesine çalışılmaktadır.

Bakü-Culfa demir yolu iktimal edilirse, Bakü-Tebriz yolu bir üç kısılacak, Şimali İran şarkı Avrupa'ya olan ihracatını yalnız Azerbaycan tarikiyle yapacaktır. Mugan ve Mil bozurlarını yarararak Aras yolu ile Nahçevan'a kadar azanan ve Culfa'dan Tebriz'e dayanan bu yolun, Azerbaycan'ın millî ve iktisadi vahdet ve inkışaf noktaifi nazaranın haiz olduğu ehemiyeti aşkardır. Bu yol, Aras havzasını iktisadi bir küll haline getirecek, sür'atle yükseltecektir. Hele, Hoy, Tebriz, Karadag ve Erdebil gibi İran vilâyetlerinin iktisadi ve medeni inkışafında oynayacağı rol çok mühim olacaktır.

Sovyet hükûmeti bu yolun, on üç yıldır ikmal edemiyor, etmek istemiyor. Çünkü bu yolun çekilmesi onun parçalamaya ve ayrıma siyasetine tezat teşkil etmektedir.

Eğer bu böyle olmasaydı, Karabağ ve Kazak Erivan'la raptedileceğini, Nahçevan'ın Bakü ile birleşmesine ehemmiyet veriliirdi. Azerbaycan'ın millî vücudundan yudurma «milletler» koparılınca, Dağıstan, Gürcistan ve Ermenistan dahilinde milyona yakın Azeri Türkü yaşamağa olduğu da nazara alınır.

Fakat bu, Moskva'nın işi değildir. Bu mes'eleni biz kendimiz, acı tecrübeler geçirmiş Kafkasya millîyetleri, el-cele vererek halledeceğiz.

Moskva gibi müstevli ve emperyalist bir kuvvetten yalnız imha ve istismar siyaseti beklenilebilir. Mirza-Bala

Azerbaycan'ın istilâsı

(İlnci sahifeden mabat)

Celladan kılıcı ötmek hazımlarına el öpmesi tavsiye edildi ve hatla bunun bir millî borç olduğunu söylemek, rusu, rus tarihini, rus emperyalizmini anlamaktan başka bir şey ifade edemez.

Bölgeliklere anlayışta değil, onların en korkunç günlerinde yaşaya bilmeleri, düşmanlarını tepelemeleri için ne kadar, ne kadar Türk kanı döktükündür. Onların Türkiye'ye yardımı gittiklerini propaganda etmeleri ne kadar Başur ve Kazan Türkü, Kırım genî mahvolmuştur. . . Sayısını her halde ancak Türk Tanrısı bilir. Evet bölgelikler, yardımları Türkiye'nin kurtuluşunda en büyük amil oldukları, hatta lüzumsuz yere fazla tekrarlarlar. Fakat hiç bir suretle Türklerin de kendilerini, kendilerinin anlayamayacakları bazı iman ve mefkûre aşkile kurumağa kanla, canla fîri atıldıklarını hiç söyleyemez, yazmazlar. . . Ve bu hakikati kendilerinden bile gizlerler. Azerbaycana girmelerinde, Türkiye'nin mübarek yurduna da sokulmalarında, onu da kandan ve ateşten geçirmelerinde âmîl olan sebep gene de bir taraftan onların Türkiye'yi kurtarmak maksadını ve bu gayeyi ileri sürmeleri ve diğer taraftan da rus emperyalizminin o zamanlar mânâsını anlamış olan bazı safârlar celtattan medet umarak onlarla anlaşılacak ümitleri idi. . .

Azerbaycanlı eski bir Türk darbi meselini „Yalann ömrü de olur“ diye söylerler. Evet arık komünizmin ve alelumun rus emperyalizminin yalanı anlaşılır. Bunun bütün dünya anladığı gibi, Şark ta budur. . .

Kızıl rus emperyalizminin yalnız yalanı değil, binlerce ömrü de her halde arık azalmıştır. Da fakelikleri günlerimizde müteselli olduğumuz bir nokta varsa bu gerçektir: facialarla bütün halkımızla yalnız komünistleri değil, rus emperyalizminin bütün tarihini tarihi metotlarını, taktiklerini, yollarını kavramış olduğumuzdur.

Ruslar tarihten ders almış olsaydılar, hakki, adaleti evvelâ Rusya'da tatbik geçseydiler her halde yalnız cihan tarihinde en şerefli bir nokta olmamakla kalmaz, kendi devletlerini ve onun geleceğini de hakikaten çökmeyecek esaslarda kura bilirdiler, fakat. . .

19nci asrda dünya haritasının alt-üst eden kuvveti ne 42-lik toprak, ne boğucu gazlar, ne dünyanın seyr suratını kölede bırakan tayaralar değil, milletler cereyanıdır. . .

Hakkına, istiklâna kavuşmak yolunda can vere bilen milletlerin esirliği bir gün mes'lesi ola bilir ve o kadar. . . Tarihin bu gününü yaşarken geçiren facialar bizi elbette sarsar, yakar, kanatır, fakat milletlerin intikâm kılıçları da ancak böyle yanan intamların ahleli çekilebilir. . .

27 Nisan 1920-denberi Azerbaycan'ın da geçirdiği facialarla yüreğimiz can arkların unutmamalıyız, ki fakiri, zenfîni, genîci, ih-tiyarî okunmuş, cahilli, erkeği, kadını bütün Azerbaycan böyle haykırıyor:

Rusa „yoldaş“ demem, düşünmümdür o. Yurdumu bırakmam çânânımdır o. Toprak diyüp geçmem vatanımdır o. Azerbaycan'ın hükümrânı benim. . .

Kaldıkca Ruslarda diyarım benim
Intikâm olacak şiarım benim!
İstanbul Kıvrımlı
Cafer Seyit Ahmet

Azerbaycan'da

Gene kara tahtaya

„Komünist“ (Nr. 30) gazetelerinin yazdığına göre, Azerbaycan halk komisyonları heyetleri ve baş ikisat şurası, yalnız komisyonları ile Bakü Sovyetinin „Beş yıllık planın dördüncü yılı“ namı altında icra edilen dahil istikrar hakkındaki raporlarını dinledikten sonra istikrara iştirak etmiş Azerbaycan'ın 12 nahiyelerini kara tahtaya geçirme ve bu nahiyeleri mahalli bütçe mahrum kılmağa karar vermiştir.

Yeni tayyare meydana

„Komünist“ gazetelerinin (20. 2. 1933) yazdığına göre, Bakü'da, Bakü-Merdekân yöresinde bulunan Bine köyünün şahsında yeni tayyare meydana gelmiştir. İkinci Kânun ayının 21inden itibaren işe başlayan bu hava nakliyatı istasyonundan her gün iki tayyare hareket edip, ikisi de gelmektedir.

Sindiklik burası Bakü ile Moskva'yı ve Tiflis ile Bakü'yü rabtetmektedir. Yeni tayyare meydana, (T) harfi şeklinde olup, tayyarelerin incecği yer göstermektedir. Bine tayyare meydana, Bakü'nün gün doğanında olup Apseron yarımadasını kapsayan orta bir yerindedir.

Azerb. edebiyat derneği

Rusya Akademisinin Mavera'yı Kafkasya şubesi yanında Azerbaycan edebiyat derneği tesis edilmiştir.

Köstence'de İsmail Bey Gasprinski günü

23 Nisan'da „Tercüman“ gazetesinin çıkarılmağa başladığını 50 yılı dolması münasebetle Köstence'de milli bir münasere yapılmıştır. Köstence'nin büyük isimlerinden De Gale, bütün Dobrica kasabalarından ve bir çok köylerinden gelen münevver, köylü, genç ve ihtiyarlar dolmuştur. Bu tarihi güne gelenlerin sayısı iki bin beş yüzü geçiyormuş. Pazarcık'ta çıkan „Emel“ mecmuasının müdürü Mustecep Fazıl Beyin teklifiyle, meclis riyasetine Köstence Cemaa'tı İslamiyesi reisi, sabık mebuslardan avukat Salim Abdülhâkim efendi mütefakken reis seçilmiştir.

Salim efendi, İsmail Bey Gasprinski hakkında konferans vermeğe gelmiş olan Kırım millî hareketi lideri Cafer Seyit-Ahmet Beyi selamlamak meclisin heyecanlı alkışları arasında kendisine söz vermiştir. İsmail Beyin hayatı, eserleri, siyasi fikirleri ve Türk-İslâm âleminde yaptığı işleri hakkında iki saatın fazla söz söyleyen Cafer Beyin nutku büyük dikkat ve alaka ile dinlenmiştir. İsmail Beyin 1818de nesrettiği „Tungcu“tan başlayarak, 1914de vaktiği irtilahi tarihine kadar gazetecilik hayatı ve 1838de nesrettiği „Rusya müslümanları“ eserle, „Darürahmat müslümanları“, „Firenzistan mektupları“, „Gün doğdu“ hikâyesini, „Ak gül“ destesi, „Avrupa medeniyeti bir nazari müvazene“ ve „Türkistan âlimleri“ gibi eserlerinden mühim fikirlerinden bazıları izah edilmiş, kendisinin tarihî düsturu olan „Dilde, Fıkıhte, İsyde birlik“ şiarı etraflı olarak tehlil olunmuştur. Bu tahile göre, türkçenin sağdeleştirilmesi lüzumu İsmail Beyin „Tungcu“tan başlayarak hayatının sonuna kadar müdafaa ettiği en mühim esas olmuştur. Bir taraftan Kırım'dan Türküstanı Çi'nye kadar, diğer taraftan da Balkanlara kadar okunan „Tercüman“, kendi sade dilde oldukça bu işe muvaffak olmuştur. İsmail Beyin „gaflet sahrasında serilip kalmış olan milletimizi ayağa tutuzmak“ işi müraacaat ettiği ikinci mühim esas, gazete ve matbuattan sonra, mektep idi. „Üsulü cedid“ veyahut Türkistanlıların dediği gibi, „Makineli mektep“ anılır anlamaz, İsmail Beyin akla gelmemesi kabil değildir. Mekteplerin istilâna da İsmail Bey, 1838de Kırım'da Bağçasaray'da Katmaz Ala mahallesinde açtığı birinci yeni mekteple başlamıştır.

Bu mektebin elifbasını kendisi yazdığı gibi, ilk muallimi olan Bekir Emekdar merhum da kendisi yetiştirmiştir. Medreseler istilânda dahi tecceddü taraftarı ülemayı, bilhassa Kazan'da Alimcan Barudî ve Kırım'da Habibullah efendileri en ziyade teşvik ve müdafaa eden İsmail Bey olmuştur. İsmail Beyin mühim işlerinden birisi de, içtimai tesanüdün temin ve bilhassa fakir çocukları gimnaziyalarda ve darülfünunlarda okuta bilmeğe yardım için cemiyeti hayriyeler açılması fikrini ileri sürerek bu hususta yılmadan çalışması olmuştur. İslâm dünyasının geri kalması ve bunun sebepleri mes'lesine İsmail Bey, 1895-de „Tercüman“da nesrettiği „Ne demeli“ makalesinde basılmış ve bu mes'le ile de ölümine kadar uğraşmıştır. Bu mes'leyi taviz ve

bütün müslümanların tecceddüde ve garp medeniyetine kolaylıkla gire bilmelerini temin için, İsmail Bey 1907de Mısır'da „Kon-tentim“ otelinde topladığı üç yüzü mütevacip münevverlere bir müslüman kongresi toplanması lüzumunu izaha çalışmıştır.

Hindistan'ın yakından tetkik maksadıyla 1910 da oraya gitmiş ve Bombay'da ilk üsulü cedid mektebini açmıştır. Türkiye'yi siyasi müdafaa yolunda ve Türkiye'nin medeni yola girmesini teşvikte de İsmail Bey, rus hükümetinin bütün düşmanlığına rağmen, sarılsmadan hayatının sonuna kadar metanetle yürümüştür.

İsmail Bey, yalnız gazetesi, nesriyatı ve muhaberatı değil, İslâm ve Türk dünyasında bilhassa Rusya Türklerinin mühim merkezlerinde bir çok seyahatlar yapmak suretinde bu medeni îslâhat cereyanını kuvvetlendirmeye çalışmıştır.

Cafer Bey, konferansından sonra Varsova, İstanbul ve sair mahallerden Azerbaycan, Simalî Kafkasya, Türküstan, Edil-Ural gibi millî Türk müslüman teşkilatlarıyla hususî ehemmiyetli şahsiyetlerden, Gürcü ve Ukraynalı dostlar ve „Prometei“ birliği taraflarından gönderilmiş yirmiyü mütevacip telgraflı alkışlar arasında okunmuş ve Türkiye reisi cumhurbaşkanı Gazi ile hükümet reisi İsmail Paşa hazretlerine ve Romanya Kraliye Başvekiline meclis adından telgraflar gönderilmesi mütefakken heyecanlı alkışlar arasında kabul edilerek münasemeren konferans kısmına nihayet verilmiştir.

Bundan sonra Dobrica gençleri millî dansları, bilhassa Zeybek oyununu muvafakiyetle oynamışlar, horla millî havaları söylemişler ve meclis taraflarından çokşuklukla alkışlanmışlardır. Bundan sonra bütün Türk lehelerinde İsmail Bey merhum hakkında yazılmış şiirler büyük kudret ve heyecanla muhtelif gençler taraflarından okunmuştur. Dobrica'nın Azaplar köyünden iki gözünden mahrum Yunus efendinin baştan başa Kırım hasretinin, acılarının feryadı olan iki şiirini okuması meclisin pek hazine ve esvri bir tezahürüne sebep olmuştur.

Münasemeden sonra Cafer Bey şerefine 100 kişilik bir bânket verilmiş, gerek burada ve gerekse Dobrica'da medrese mecnuzları cemiyetinin yıllık umumî içtimaiyatında nutuklar söylenerek bu tarihi gün bitirilmiştir.

Romen matbuatından Köstence'de çıkan „Pressa“ gazetesi, 26 ve 27 tarihli nüshalarında iki makale nesrederek ve İsmail Beyin resmini basarak bu büyük millî günün ehemmiyetinden takdirle bahsetmiştir.

Bükreş'te çıkan „Kurentul“, „Dumnea-ta“ gazeteleri de 27 Nisan tarihli nüshalarında bu güne dair makaleler nesretmişler ve Dobrica'da böyle millî bir günün birincide dahi yaşadığını kaydetmişlerdir.

Cafer Bey, Köstence'den azmetinden evvel Köstence vâlisine polis müdürüne teşekkürde bulunmuş, kendileri Dobrica Türklerinin bu millî ve medeni adımlarını tebrik etmişler ve bu yolda her zaman teşvik göreceklarını bildirmişlerdir.

Berlin'de mâtem merasimi

„Almanya'da Azerbaycan İstiklâl Komitesi“ millî Azerbaycan cumhuriyetinin kızıl rus ordusu tarafından istilâ edilmiştir 27 Nisan kara günü münasabete Komite idarehanesinde mâtem meclisi tertip etmişlerdir. Merasime Berlin'de yaşayan bütün Türk ölkelerinin mümessilleri mütefakken Ukrayna ve Gürcüstan heyetleri de iştirak ediyorlardı. Bermutat İran Azerbaycanlıları ve Türkiye'li Türk kardeşlerimizden de bir çok zevat merasiminde ve umumî Türkiye için millî bir mâtem adanmış bu günümüzde bizi unutmamışlardır. Akşam saat dokuzda davet olunan misafirler, tayın olan vakta kadar merasim salonlarını doldurmağa başladılar. Bu seneki merasim küçük ve hususi bir dairede tertip edilmesine rağmen Alman mümşirlerimizden bir çoğu daha gündüzün Komite idarehanesini ziyaretle „İstiklâl Komitesi“ reisi Hilal Münşi Beyefendiye beyanı taziyette bulunmuş ve mâtemizde Azeri milletinin pek yakın zamanda menhus rus-bölgelik esaretinden halâsını samimiyetle temenni etmişlerdir. Beyanı taziyette bulunan Alman dostlarımızın meyanında bir çok gazetecilerin de bulunduğuna „İstiklâl Komitesinden“ öğrenmekteyiz.

Hazırın bulunduğu odalar millî Azerbaycan bayraklarıyla bezenmişlerdi. Bayraklarımız kara mâtem renkleriyle çevrelenmişti. İçtima saat dokuz buçukta „Almanya'da Azerbaycan İstiklâl Komitesi“ reisi Hilal Münşi Bey taraflarından uzun bir nutuk okuyularak, mukaddes istiklâl mücadelesinde Azeri hayatlarını kurban veren şehitlerimizin ruhunu tazim ve yat için ha-

zirun, reis Beyin teklifi üzere ayağa kalktı. Münşi Bey nutkunda 13 seneden beri devam eden istiklâl mücadelemizin mufassal tarihi üzerinde durarak, istiklâl meftununu bulunan Azerbaycan halkının tekrar hürriyet ve hâkimiyeti milliyesine pek yakın zamanda kavuşacağına bilhassa şimdiki çok büyük ümitlerini vaka'lar ile tesbit ederek intikâm zamanı için müheyya bulunmağa ve bunun için de Rusya mahkûmu milletlerinde daha da sıkı surette el-ele vermesinin pek zarurî olduğuna kaydedişdedi telkışlar altında nutkuna hitam verdi.

Münşi Beyden sonra „İstiklâl Komitesi“ kâtabi Dadaş-zade Abdül-Huseyn Bey taraflarından Almanya'nın bir çok şehirlerinde meskin Azerbaycanlı ve Gürcüstanlıların, o ümleden Münih'teki „Azerbaycan İstiklâl Komitesi“ reisi Dr. Hamit Hüseyin Beyden ve bir çok diğer zevattan alınmış olan taziyet mektup ve telgrafları okundu.

Sunu müteakip beyanı taziyette bulunan müteaddit nutuklar, ve bunlardan Gürcü kolonisi namına M. Dr. Sulukizde, Ukraynalılar taraflarından Dr. Drabaty, „Yaş Türküstan“ refikimiz namına Dr. Tahir Şaf Bey, Edil-Ural Türkleri isminde M. Abdurrahman Şafî Bey, İran Azerbaycanlıları taraflarından M. C. Bey, Türkiye'li kardeşlerimiz namına Hacı Bey, „Yeni Milli Yol“ refikimiz namına Dr. Raşit Rahmeti Beylerin pek samimi olan nutukları şayâmı dikkattı.

Misafirler, akşam geç vakta kadar merasime iştirak ederek içtimai resmi ciheti kâpandan sonra çay, kahve ve pastalar ile ikram olunmuşlardır.

Kırım ve Azerbaycan

Tiflis'te çıkan „Zarya Vostoka“ gazetesinde (21. 2. 1933) aynen aşağıya aldığımız malumat okuyoruz:

— „Muhtar Kırım Sovyet cumhuriyetinin maarif komiseri, Gürcüstan Sovyet cumhuriyetine müracaatın, Gürcü devlet tiyatrosu yanındaki Türk şubesinin, medeni irtibatı takviye maksadıyla, Kırım'da bir kaç temsil vermesini rica etmiştir. Gürcüstan devlet tiyatrosunun Türk şubesi, Kırım'ın Yalta, Simfropol, Bağçasaray Sevastopol ve Kerç şehirlerinde türkçe bir kaç piyes temsil edecekdir.“

İlk bakışta bu müracaat insana çok tabii bile gelebilir. Kırım Türkleri, Gürcüstan hükümetinden de türkçe temsiller verilmesini istemiştir.

Fakat mes'le şudur ki, Gürcüstan veyahut Ermenistan devlet tiyatroları yanında olan Türk yarı şubeleri gerek kadro, san'atkar itibarile, gerekse reperuar ve program noktası nazaran Azerbaycan devlet tiyatrosunun filen birer fiialiyatı yetinmelidir.

Gürcüstan, Ermenistan ve Dağıstandaki Azeri Türkleri, bütün medeni kuvveti Azerbaycan'dan aldıkları gibi, matbuat, edebiyat, piyes v. s. san'at eserleri ve medeni kadrolar da Azerbaycan'dan geliyor. Azerbaycan haricinde komşu memleketlerin sahnelerinde oynanan piyesler ve oynayan aktörler, hep Bakü sahnesinde alınmaktadır. Mes'le böyle iken, Kırım'ın müraacaatı Bakü'ya değil, Tiflis'e vaki oluyor. Buna çok ta hayret etmemelidir. Çünkü Kırım medeni tesanüt ve irtibatı takviye için, nasıl İstanbul'a ve Ankara'ya müracaat hakkından mahrum ise, Bakü'ya da o suretle müracaat edemez. Moskva, buna mütevacip de değildir. Türk ölkeleri arasında bilhassa irtibat mümkün değildir. Fakat, bütün bunlarla beraber Bağçasaray'daki Moskva usatışım Bakü'daki rus ajanları gibi, bu iki kardes memleketin birbirlerine olan müteakbil kardes duygularını öldürmediğini görüyoruz, onların, milletin bu tabii temayülü ile hepsizleşmek mecburiyetinde kaldıkları muhakkaktır. Yalnız bölgelikler Türk musikisini ve Türk san'at eserlerini seyreden Kırım Türküne demek istiyorlar ki, bunlar bir Türk memleketinin mahsulü değildir.

Muhacirler arasında

Londra'da Türküstan hakkında bir konferans

„Türküstan Millî Birliği“nin Avrupa ekli ve „Yaş Türküstan“ refikimizin baş muharriri Çokay Oğlu Mustafa Bey Londra'daki „Beynelmil mes'eleler enstitüsü“nün (Royal Central of International Affairs) daveti üzerine Londra'ya giderek Martın 27nde mezkûr cemiyette „Sovyet ittifakı ve Sarkı Türküstan“ mevzuunda, Martın 29nde ise „Orta Asya Cemiyeti“nde (Royal Central Asian Society) „Türküstan'da 15 yıl bolşevik diktatorluğu yekünları“ hakkında iki konferans vermiştir. Çokay Oğlu Mustafa Bey verdiği her iki konferansında büyük muvafakiyet kazanmıştır. „Orta Asya Cemiyeti“nde verilen konferans, „Orta Asya Cemiyeti mecmuası“nda nesredilecektir.

Eski çarlık Rusya'nın Türküstan'da „sıkı yasa ve medeni hayrî işler“ gördüğü hakkında Rusların İngilizler arasında yaptıkları yalanlardan hasil olan yanlış tasavvurları dağtımak maksadıyla, Mustafa Bey Türküstan hakkındaki konferansına başlamadan evvel çarlık Rusya'nın bu memlekette yürüttüğü imha ve tahrip siyasetini izah etmiştir.

Çokay Oğlu Mustafa Beyin Londra'da verdiği konferansların bazı kısımları „Yaş Türküstan“da dahi nesredilecektir.

Türküstan haritası

Aldığımız malumata göre, İstanbul'daki „Türküstan Türk Gençler Birliği“, kartpostal şeklinde, 13x18 büyüklüğünde türkçe bir Türküstan haritası çıkarmıştır. Değeri 10 kurustur. Bütün okuyucularımıza tavsiye ederiz.

Verantwortlicher Redakteur: Ernst Gebhardt, Berlin
Druck: A. Weesmann, Berlin S.W.11, Stresemannstraße 72
Verlag: M. E. Resiz-zade